

KRIMINALISTIKANING UMUMIY, MAXSUS VAZIFA TIZIMLARI VA TABIATINING MAZMUN MOHIYATI

Hakimov Zarif Sharifboyevich

Buxoro davlat universiteti

“Yurisprudensiya” kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu tezisda kriminalistikaning umumiy, maxsus vazifalari, tizimlari tabiatining mazmun mohiyati to‘g‘risida xorijiy adabiyotlardan ma‘lumotlar keltirib o‘tilgan

Kalit so‘zlar: kriminalistika nazariyasi, vazifa, tabiat, tizim, texnika, taktika, tergov usuli.

Аннотация: В диссертации приводятся сведения из зарубежной литературы о сущности, содержании и системе криминалистики.

Ключевые слова: теория криминалистики, задача, сущность, система, методика, тактика, метод расследования.

Annotation: This thesis cites information from foreign literature on the essence of the general, special tasks, systems and nature of criminalistics

Keywords: theory of criminalistics, task, nature, system, technique, tactics, investigative method.

Kriminalistika o‘zining yutuqlarini asosan jinoyatlarni tergov qilishda qo‘llashga yo‘naltirilganligi sababli, huquqiy integrativ amaliy fan hisoblanadi. Kriminalistika maxsus huquqiy fanlar qatoriga kiradi, chunki u aniq bir huquqiy soha yoki turli huquqiy sohalaridan kelib chiqqan me‘yorlar guruhiga to‘g‘ri kelmaydi. U nafaqat moddiy obyektlar, balki ijtimoiy hodisalarni ham o‘rganadi. Kriminalistikaning integrativ tabiati R.S.Belkin tomonidan ta’kidlangan, u kriminalistika faqat moddiy obyektlar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirlarni emas, balki odamlar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirlarni ham o‘rganishini, ya’ni organik va noorganik tabiatni ham, ijtimoiy hodisalarni ham o‘rganishini aytgan.

Kriminalistika — bu jinoyat mexanizmlarining qonuniyatlari, jinoyat va uning ishtirokchilari haqida ma’lumotlarning paydo bo‘lishi, dalillarni yig‘ish, tekshirish, baholash va foydalanishning qonuniyatlari, shuningdek, ushbu qonuniyatlarni o‘rganishga asoslangan maxsus vositalar va usullar yordamida sud ekspertizasini o‘tkazish va jinoyatlarni oldini olish haqida ilm[1].

Kriminalistikaning vazifalari ikki asosiy kategoriya bo‘yicha ajratilishi mumkin: umumiy va maxsus. Kriminalistikaning umumiy vazifalari:

-Huquqni muhofaza qilish organlarining faoliyatini optimallashtirish ilmiy ishlanmalar va zamonaviy fan va texnikaning yutuqlaridan foydalanish orqali.

- Ekspert- organlarini, dastlabki tergov va sudni jinoyatchilikka qarshi kurashda zamonaviy maxsus vositalar, usullar va metodlar bilan ta’minlash.

- Ushbu vazifalarni jinoyatlarni tergov qilish, fosh etish va oldini olish kabi maqsadli yo‘nalishlarda amalga oshirish.

Kriminalistikaning maxsus vazifalari:

1. Kriminalistikani tashkil etuvchi obyektiv haqiqat qonuniyatlarini o‘rganish.

2. Mavjud nazariyalarni, o‘qishlarni, vositalar, usullar va metodlarni takomillashtirish va yangi kriminalistik faoliyatni ishlab chiqish.

3. Ilmiy ishlanmalarning huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatiga tatbiqini ta’minlash va jinoyatlarni oldini olishda yangi usullar va vositalarni ishlab chiqish.

4. Kriminalistik metodlar va vositalarini ishlab chiqish va qo'llash bo'yicha xorijiy tajribani o'rganish va foydalanish.

Kriminalistikaning tabiati aniqlanishni murakkablikni talab qiladi. Barcha fanlar, ularning tadqiqot obyekti va qo'llaniladigan sohalariga qarab, uchta turga bo'linadi: texnik, tabiiy (tabiat) va gumanitar (odam, jamiyat). Kriminalistika, shu jumladan, huquqshunoslik fanlari ham gumanitar fanlar sohasiga kiradi. Kriminalistikaning tabiati — bu uning ilmiy va amaliy mohiyati, maqsadlari va o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishdir. Kriminalistika — bu jinoyatlarni fosh qilish, tergov qilish va oldini olishda ishlatiladigan ilmiy va amaliy bilimlar tizimi hisoblanadi. Uning asosiy vazifasi jinoyatlarni aniqlash, tergov qilishda yordam berish va jinoyatlarning oldini olish uchun kerakli metodlar va vositalarni ishlab chiqishdir[2].

Kriminalistikani o'rganish jarayonida quyidagi jihatlar ajralib turadi:

1. Ilmiy-texnik integratsiya: Kriminalistika boshqa ko'plab ilmiy sohalar bilan integratsiyalashgan ilmiy tizimdir. U texnik, tabiiy fanlar, sotsiologiya va psixologiyadan foydalanadi. Kriminalistikaning metodlari va vositalari jinoyatlarni tergov qilishda zamonaviy ilm-fan yutuqlari asosida quriladi.

2. Yuridik tabiati: Kriminalistika yuridik fanlar oilasiga mansubdir, chunki uning asosiy obyekti va metodlari huquqiy hodisalar bilan bog'liq. U jinoyat protsessida huquqiy normalarni tadqiq etish va jinoyatlarni tergov qilishda yuridik yondashuvlardan foydalanadi.

3. Amaliy yo'nalish: Kriminalistika nazariyadan ko'ra amaliyotga ko'proq yo'naltirilgan. Uning maqsadi — jinoyatlarni fosh qilishda, tergovda va jinoyatlarni oldini olishda samarali usullarni ishlab chiqish. Bunda, ilmlar va texnologiyalardan foydalanish orqali real hayotdagi muammolarni hal qilishga qaratilgan tadqiqotlar amalga oshiriladi.

4. Inson va jamiyat bilan aloqasi: Kriminalistika faqat moddiy obyektlarni emas, balki odamlar va jamiyat bilan bog'liq jarayonlarni ham o'rganadi. U jinoyatlarni tahlil qilishda, jinoyatchilikning ijtimoiy sabablari va xulq-atvorini o'rganishda katta ahamiyatga ega.[2]

Kriminalistika tizimi: Kriminalistika boshqa fanlar kabi, uning bo'limlari va qismlaridan tashkil topgan o'zaro bog'langan kompleksdir. Tizim - bu o'z birligida barcha qismlaridan sifat jihatidan yangi ma'no oladigan komponentlar yig'indisi.

Kriminalistikaning tan olingan to'rt darajali tizimi mavjud:

1. Kriminalistika nazariyasi va metodologiyasi;
2. Kriminalistik texnika;
3. Kriminalistik taktika;
4. Maxsus jinoyat turlari bo'yicha tergov usullari.

Kriminalistika nazariyasi uning ilmiy konseptlari, metodlari, prinsiplar va tushunchalarini ochib beradi. Ushbu bo'limda ilm-fan tarixini o'rganishga ham katta e'tibor qaratiladi.

Kriminalistik texnika – bu jinoyat dalillarini aniqlash, ularni tasdiqlash, tahlil va jinoyatlarni fosh qilish va oldini olish bo'yicha ilmiy asoslangan texnik tavsiyalarni o'z ichiga olgan bo'limdir. Kriminalistik texnikada so'nggi yillarda turli fanlar sohalaridan metodlar va ishlanmalardan faol foydalanilmoqda. Kompyuter texnologiyalari ham bu yerda katta ahamiyat kasb etmoqda.

Kriminalistik taktika – bu dastlabki va sud tergovlarini tashkil etish va rejalashtirish, tergovchilar tomonidan amalga oshiriladigan jarayonlar uchun xatti-harakatlar choralari va usullarini aniqlashga qaratilgan ilmiy asoslangan tavsiyalar tizimidir. Kriminalistik taktika, ayniqsa, tergov amaliyotlarini tashkil qilishda va taktikaning o'tkazilishida usullarning takomillashishini talab qiladi.

Maxsus jinoyat turlari bo'yicha tergov usullari

Bu bo'limda barcha jinoyatlar yoki jinoyatlar guruhlariga xos umumiy qoidalar bilan birga, har xil jinoyatlarni tergov qilish uchun maxsus usullarni o'rganish bo'yicha alohida metodlar mavjud. Kriminalistik metodika yangi jinoyat turlarini yoki ilgari dolzarb bo'lmagan jinoyatlarni tergov qilish metodikalarini ishlab chiqishda faol rivojlanmoqda.

Xulosa qilib aytganda, kriminalistika — bu jinoyatlarni aniqlash, tergov qilish va profilaktik tadbirlarni amalga oshirish uchun ilmiy asoslangan metodlarni ishlab chiqadigan ilmiy soha bo'lib, uning tizimlari va vazifalari jinoyatga qarshi kurashishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, kriminalistika nafaqat jinoyatlarni ochish va tergov qilishda ishlatiladi, balki jamiyatni jinoyatchilikdan himoya qilish, xavfsizligini ta'minlash va huquqni muhofaza qilish organlariga yordam berishda ham muhim o'rin tutadi. Har doim yangilanib va rivojlanib boradigan soha bo'lib, yangi texnologiyalar va metodlar bilan to'ldiriladi. Kriminalistikaning vazifa tizimlari tabiatining mazmun mohiyati bo'yicha xorijiy adabiyotlarni o'rgangan holda yanada rivojlantirish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Курс криминалистики. Белкин Р.С. Учебное пособие для вузов в 3-х томах. 3-е изд., дополненное, 2001.
2. Савельева М.В., Смушкин А.Б. Криминалистика. Учебник. М.: Издательство Издательский дом "Дашков и К". - 2009 г.
3. <https://www.findlaw.com/>